

УДК 336.71

УДОСКОНАЛЕННЯ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

Іванов М.Є., Козирєва О.В.

Національний фармацевтичний університет, Україна

АНОТАЦІЯ

На сьогодні вкрай необхідним є впровадження нового підходу до нагляду за банками в Україні, що обумовлюється недостатнім рівнем розвитку систем ризик-менеджменту та неспроможністю банківських установ вирішити накопичені проблеми. У статті визначено проблеми сутності формування системи управління ризиками в організації, теоретично обґрунтовано і розроблено практичні підходи щодо формування системи управління ризиками в організації.

Ключові слова: управління, ризики, методи, система, організація, удосконалення, ефективність.

yakakos74@gmail.com

Вступ. Глобальна криза продемонструвала неефективність діючих систем управління ризиками та слабкість корпоративного управління. Міжнародні регуляторні тенденції передбачають посилення ролі ризик-менеджменту в управлінні банками та посилення вимог регуляторів до системи ризик-менеджменту банків. Тому дуже важливим є переосмислення системи управління ризиками з огляду на підвищення рівня відповідальності банківської установи. Необхідним є новий підхід до нагляду за банками в Україні, що обумовлюється недостатнім рівнем розвитку систем ризик-менеджменту та їх неспроможністю вирішити накопичені проблеми.

Проблемам сутності формування системи управління ризиками в організації приділяється увага у працях багатьох українських і зарубіжних науковців та практиків. Серед них: А.Г. Загородній, Т.Є. Андрєєва, Л.О. Примостка, А.О. Єпіфанов, Т.В. Васильєва, А.Л. Мінін, Ф. Найт, І.А. Бланк, Т. Петровська, П. Сорока, С.В. Мочерний та ін. [1-8].

Проте методичні положення з управління ризиками в банківській сфері, в роботах цих авторів висвітлено недостатньо, що обумовило актуальність даного дослідження, вибір теми, мети і завдань.

Метою роботи є дослідження моделі організації системи управління ризиками у банківських установах.

Методи дослідження. Під час обробки статистичних матеріалів було застосовано системний підхід, загальні методи (дедукція, індукція, зрівняння).

Результати дослідження. Для забезпечення надійності та стабільності функціонування системи комерційних банків виникає потреба в розвитку таких важливих напрямів: регулювання діяльності банків; валютне регулювання; розвиток кредитної діяльності комерційних банків; формування обов'язкових резервів; відкликання банківських ліцензій у комерційних банків з недостатнім капіталом; стимулювання довгострокових вкладів; управління витратами комерційних банків; розвиток банківського менеджменту; підвищення прибутковості комерційних банків за рахунок кредитних операцій; розширення операцій з цінними паперами; підвищення рівня технології та комп'ютеризації банківських операцій тощо.

Надійність банків оцінюється за такими критеріями: потужність та стабільність ресурсів банку; розмір капіталу; портфель вкладень.

Велику увагу необхідно приділяти фінансовій міцності, стабільності банків шляхом вирішення таких проблем як підвищення ліквідності, збільшення активів тощо [9].

Щодо вдосконалення систем управління кредитними ризиками банків варто підкреслити, що при загальній тенденції лібералізації банківського нагляду з боку Національного банку України вимоги до системи внутрішнього контролю над банківськими ризиками (і особливо над кредитними) будуть найближчим часом посилюватися. Мова йде про підвищення, у першу чергу, вимог до методик оцінки фінансового становища позичальників і економічної ефективності бізнес-планів, які можливі до кредитування.

Однак прискорене нарощування кредитних вкладень, як відомо, має й зворотну сторону. Незважаючи на те, що дані звітності банків дають досить оптимістичну картину, проведені оцінки фінансової стабільності українського банківського сектора демонструють, що основним джерелом потенційних втрат капіталу є саме кредитний ризик. У цьому зв'язку НБУ проводить роботу, спрямовану на підвищення фінансової стабільності банківської системи, посилення банківського нагляду, підвищення якісних параметрів банківського капіталу. Підприємства реального сектора повинні бути впевнені, що працюють із надійними фінансовими посередниками, що дотримуються стандартів корпоративної етики й чесних правил гри.

З метою подальшого зниження кредитних ризиків українських комерційних банків НБУ, як стратегічну мету, розглядає розвиток кредитних продуктів комерційних банків на основі договірних механізмів розподілу ризиків. У якості подібних кредитних інструментів виступають синдиковане кредитування й проектне фінансування [10].

У зв'язку з розширенням обсягів кредитування, ростом потреби у великих кредитних вкладеннях для фінансування інвестиційних програм у комерційних

банків виникає необхідність об'єднання ресурсів для надання кредитів позичальникам. У результаті цього можливе утворення банківських синдикатів або консорціумів. Крім акумулювання кредитних ресурсів метою банківського консорціуму може бути зниження ризику кредитування за рахунок залучення інших кредиторів або дотримання встановлених НБУ економічних нормативів, що обмежують розмір кредитного ризику.

Формування стратегії сучасного комерційного банку нерозривно пов'язане із стратегічним плануванням його діяльності. Стратегічне планування — це управлінський процес підтримки відповідності між цілями банку та наявними у нього ресурсами в умовах ринкової ситуації, яка постійно змінюється, та з урахуванням правил державного регулювання.

Запорука успішної діяльності кожного банку — застосування стратегічного підходу. Забезпечення стабільного зростання — головна мета банку, але вона не може бути єдиним орієнтиром при виборі стратегії. Правильно вибрана банком стратегія управління ризиками в процесі втілення її в життя повністю відповідає як внутрішнім, так і зовнішнім факторам його діяльності, вона дає банку стабільну конкурентну перевагу, сприяє підвищенню інтенсивності його діяльності, прибутковості, спрямована на підтримку довгострокової ділової активності банку [11].

Особливості стратегії банку на ринку банківських послуг визначаються специфікою його діяльності та специфікою банківського продукту. Цілі — це потенційні результати діяльності банку; стратегія полягає у визначенні загальних тенденцій його розвитку, які для нього з урахуванням конкретних ціннісних орієнтацій є найкращими та являють собою узагальнену модель дій для досягнення підсумкових прогнозованих результатів у майбутньому. Крім того, стратегія управління ризиками спрямована на досягнення якісно нового рівня подальшого розвитку банку.

Тільки правильно оцінивши ситуацію та наявні ресурси, можна вибрати та сформулювати стратегію банку на ринку банківських послуг, яка веде до стабільної конкурентної переваги.

Для правильного вибору стратегії, передусім, необхідно визначитись із критеріями оцінки. Треба систематизувати критерії оцінки вибраної банком стратегії на ринку банківських послуг, до яких відносяться: рівень відповідності стану банку ринковій ситуації, що склалася; перевага в конкурентній боротьбі та інтенсивність роботи банку.

Правильно обрана банком стратегія управління ризиками на ринку банківських послуг в процесі її реалізації має повністю відповідати як внутрішнім, так і зовнішнім факторам його діяльності, вона має давати банку стабільну конкурентну перевагу, підвищувати інтенсивність його діяльності,

прибутковість, довгострокову ділову активність банку та його конкурентоспроможність [12, с.45].

На основі теоретичних положень щодо програмного методу можна сформувані основні положення моделі управління ризиками у банківських установах (рис.).

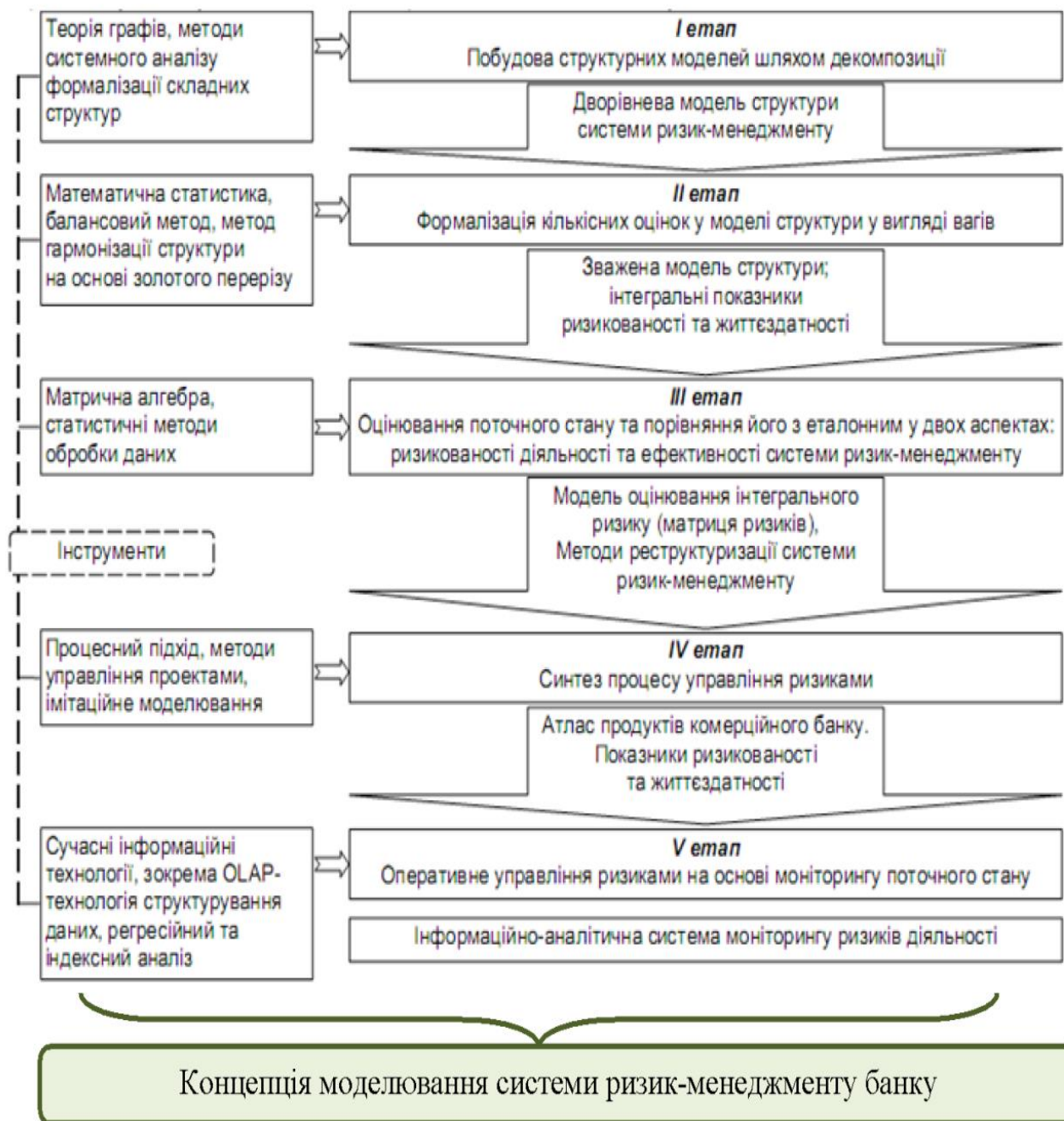

Рис. Концепція моделювання системи управління ризиками банку

У моделі виділяємо п'ять блоків управлінських дій, що відповідають складовим системи управління:

1) блок цілепокладання (припускає здійснення якісної конкретизації образу майбутнього й формування переліку цільових орієнтирів розвитку, що дозволяє

визначити не тільки бажаний результат, але й, по суті, режим системи управління ризиками в банківських установах, засоби й методи, які будуть задіяні для досягнення результату) управління складною економічною системою вимагає виділення підсистеми управління. Таким чином, в результаті першого етапу сформовано дворівневу модель, що складається з трьох варіантів здійснення [13]. Моделі структури бізнес-процесів та структури ризиків вбудовані в особливий тип графів – дерев, а модель організаційної структури має багаторівневу ієрархічну структуру [14];

2) аналітичний блок (охоплює аналіз готовності банку до управління ризиками) відбувається зважування структурних моделей, заснованих на принципі універсальності, тобто з використанням пропорції золотого січіння [4]. Моделі дозволяють розрахувати інтегральні показники, що характеризують діяльність банку, в тому числі показники ризику і життєвого циклу. Похідними даними для розрахунку виступають внутрішні дані банківської звітності оброблені з використанням статистичних методів і методів балансу;

3) блок вибору стратегії управління ризиками (припускає визначення привабливих стратегій для банку, здійснення їх порівняльного аналізу й вибір прийнятної стратегії управління ризиками в банківських установах). Порівняння структури бізнесу та ризиків є основою для побудови моделі інтегральної оцінки ризику із застосуванням матриці ризику [14], що полегшує імітаційне моделювання залежності на основі зміни структури ризиків в залежності від реструктуризації і зміни в оцінках окремих видів ризиків і дозволяє упорядкувати ризики, з точки зору рівнів їх впливу на показники банку. На даному етапі застосовуються статистичні методи обробки даних;

4) блок реалізації стратегії управління ризиками (включає такі дії: формування стратегічного потенціалу банку, здійснення стратегічних змін, мотивація персоналу, управління опором; координація процесу реалізації стратегії управління ризиками) є синтезом процесу управління ризиками з створенням інформаційно - організаційних моделей [15], які відповідають вимогам теорії управління проектами [16] і підходам до управління системами в економіці. Набір таких моделей, що охоплюють всі види діяльності комерційних банків, складає атлас продуктів банку. Продукція Застосування таких карток дозволяє розрахувати показники ризикованості і стійкості для окремих видів банківських ризиків та містить додаткову інформацію для прийняття рішень з управління ризиками;

5) контрольний блок (передбачає періодичну перевірку відповідності стратегії для досягнення поставлених цілей управління ризиками у банківській установі, визначення причин відхилень, аналіз активності системи управління ризиками у банківських установах й можливості подальшої реалізації стратегії

за певних умов, формування й реалізацію системи коригувальних заходів) – є об'єднання розробленої моделі і методів в комп'ютерну інформаційну систему для моніторингу ризиків банку, яка повинна бути заснована на принципах побудови сучасних інформаційних технологій. Структуровані дані складають основу для OLAP-технології [17].

В якості основної особливості процесу управління ризиками у банківських установах відповідно до запропонованої моделі варто виділити їх циклічність, що означає постійне корегування стратегії за умови наявності змін як усередині банку, так і за його межами. Процес управління ризиками у банках є замкнутим процесом, тому що оцінка діяльності й визначення необхідних коректив є одночасно завершенням і початком управлінського циклу.

Проведені дослідження та теоретичне узагальнення сучасних наукових розробок тих питань, що виникають в процесі реалізації завдань кожного з зазначених блоків моделі управління показали, що у теперішній час недостатньо повно вирішені завдання аналізу готовності банку до управління ризиками та визначення розвитку динаміки його активності [18].

Таким чином, основні положення по організації управління ризиками у банківських установах полягають в наступному. Сучасна банківська установа являє собою складну відкриту систему, що здійснює обмін із зовнішнім середовищем матеріальними, трудовими, фінансовими, інформаційними ресурсами. Оскільки закриті системи замкнені в собі, не обмінюються з навколишнім середовищем матеріалами, інформацією, мають жорсткі границі, а банківська діяльність одержує ресурси ззовні, то вони не можуть розглядатися як закрыта система.

У сучасних умовах на зміну пасивно-обліковому забезпеченню управління приходить превентивне, тобто активно-прогнозне, що передбачає зміну зовнішнього середовища. Процес організації управління ризиками у банківських установах варто розглядати як комплекс запланованих і незапланованих, але необхідних у наслідок складних обставин, дій, тому активізація управління повинна забезпечити його ефективність через комбінацію планового й непланового превентивного впливу по адаптації до нових умов. У процесі організації управління ризиками у банківських установах всі попередні дії перетерплюють зміни залежно від ступеня мінливості навколишнього середовища, тому кожна із завдань управління вимагає інтерактивного аналізу на доцільність внесення відповідних коректив.

Таким чином, превентивне управління припускає обов'язковість домінування випередження змін зовнішнього середовища виробленням керуючого впливу, а інтерактивне управління засноване на принципі посилення

зворотного зв'язку через постійну, пряму й активну участь співробітників промислового банку в здійсненні організаційно-економічних змін.

Висновки. Отже, ефективність організації системи управління ризиками у банківських установах можна представити як функцію превентивності й інтерактивності управління ними, тому ефективне управління повинне бути одночасно превентивно-інтерактивним.

Для досягнення цілей управління ризиками у банківських установах необхідно створити таку систему управління, щоб у всьому діапазоні можливих впливів зовнішнього середовища на підприємство, що характеризуються певною швидкістю й інтенсивністю змін, всі його підсистеми виконували свої функції регламентованим чином. При цьому внесені ними перешкоди мінімально спотворювали реакцію системи. З урахуванням вимоги превентивності й інтерактивності в системі управління ризиками банку необхідно мати наступні підсистеми: формування цілей, інформаційну (інформаційно-комунікаційну), аналітичну, виконавчу й контролюючу. Проблема вдосконалення системи управління розвитком банку припускає вирішення завдання інформаційного синтезу, тобто обґрунтування необхідних обсягів і форматів надання інформації, методів і засобів її збору, передачі, обробки й зберігання.

Література

3. Андреева Т. Є. Ризик у ринковій економіці : навч. посіб. / Т. Є. Андреева, Т. Е. Петровська. – Харків : Бурун Книга, 2015. – 128 с.
4. Бланк, И. А. Управление финансовыми рисками [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2005. – 600 с.
5. Васильева Т. А. Концептуальні засади побудови механізму управління кредитним ризиком банку / Т. А. Васильева, І. В. Красюк // Управління ризиками банків: монографія: у 2 т. Т. 1. Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Спіфанов, Т. А. Васильева, С. М. Козьменко та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Спіфанова та д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми: ДВНЗ«УАБС НБУ», 2012. – С. 102–128.
6. Загородній, А. Г. Фінансовий словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 2-ге вид., випр. та доп. – Львів : Центр Європи, 1997. – 576 с.
7. Минин А. Л. Введение в управление рисками [Текст] / А. Л. Минин // Финансовая консультация. – 2016. – № 15. – С. 10–14.
8. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник : [У 2 т . Т .2] / С. В . Мочерний , Я . С . Ларіна , О . А . Устенко , С . І . Юрій . – Львів : Світ , 2006. – 568 с .

9. Найт, Ф. Риск, неопределенность и прибыль [Текст] / Ф. Найт ; пер. с англ. – М. : Дело, 2003.
10. Сорока, П. М. Економічні та фінансові ризики [Текст] : навч. посіб. для дистанційного навчання / П. М. Сорока, Б. П. Сорока ; за наук. ред. О. Д. Гудзинського. – К. : Університет «Україна», 2016. – 266 с.
11. Ситник Й.С. Менеджмент організацій: (підручник) / Й.С. Ситник. – Львів "Тріада плюс", 2008. – 456 с.
12. Пуртов В.Ф., Третяк В.П., Кудінова М.М. Корпоративне управління. Підручник / Пуртов В. Ф., Третяк В. П., Кудінова М. М. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 364 с.
13. Малашихина, Н. Н. Риск-менеджмент [Текст] : учебное пособие / Н. Н. Малашихина, О. С. Белокрылова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2004. – 320 с.
14. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, І. М. Парасій-Вергуненко, В. М. Кочетков, Л. О. Примостка, М. Д. Алексеєнко; ред.: А. М. Герасимович; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2010. - 600 с.
15. Донець, Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посіб. / Л. І. Донець. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с. – ISBN 966-364-279-3.
16. Економічний ризик: ігрові моделі [Текст] : навч. посіб. / В. В. Вітлінський, П. І. Верчено, А. С. Сігал, Я. С. Наконечний ; за ред. д-ра екон. наук, проф. В. В. Вітлінського. – К. : КНЕУ, 2012. – 446 с.
17. Замков, О. О. Математические методы в экономике [Текст] : учебник / О. О. Замков, А. В. Толстопятенко, Ю. Н. Черемных. – 2-е изд. – М. : Дело и Сервис, 2009. – 368 с.
18. Игнатов, А. В. Оценка и управление банковскими рисками [Текст] : дис. канд. екон. наук: 08.00.10 / Игнатов А. В. – Абакан, 2012. – 153 с.
19. Івченко, І. Ю. Економічні ризики [Текст] : навчальний посібник / І. Ю. Івченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2014. – 304 с.
20. Киселева И. А. Коммерческие банки : модели и информационные технологии в процедурах принятия решений / И. А. Киселева. — М. : Едиториал УРСС, 2002. — 398 с.